

2 Vad kan vi lära av ”Gnosjöfenomenet”

av Karl-Markus Modén

Småföretagande, nyföretagande och entreprenörskap har under de senaste åren blivit ett särskilt forskningsområde inom institutet (Braunerhjelm 1991 och 1993, Eliasson 1991, Fölster 1992, Fölster & Nyberg 1993, Meyerson 1994). Delvis fullföljs härigenom en gammal tradition vid IUI (se Dahmén 1950 samt Du Rietz 1975 och 1980). För att illustrera betydelsen av denna forskning har vi genomfört en särskild fallstudie av företag i den för sin aktiva företaganda välkända Gnosjöbygden.

Gnosjöandan har sedan länge varit ett begrepp som de flesta svenskar någon gång har hört och förmodligen förknippar med flit, uppfinningsrikedom och företagsamhet, eller med ett modernare ord — *entreprenörskap*. Det hävdas ofta i den aktuella debatten att det är just ett dåligt utvecklat sinne för dylikt entreprenörskap som är ett av Sveriges allvarligaste långsiktiga problem. Att ”lära” folket att bli entreprenörer skulle, i enlighet med den vanliga uppfattningen att ingenting kan utvecklas av sig självt utan statliga initiativ, därför vara en viktig uppgift för statsmakten. Alternativt kan man säga att staten lagt för mycket hinder i vägen för nyföretagande, så att för få ansett det mödan värt att ta steget över till att bli egna företagare. Att ta bort dessa hinder (rätta till tidigare misstag) skulle då vara politikernas viktigaste uppgift. Utan att ta ställning till vilken statens rätta roll är i detta sammanhang, är det intressant att studera det mest välkända exemplet på en region där företagandan varit stark sedan en lång tid och även överlevt statliga ”trakasserier”.

En historisk och statistisk bakgrund

Gnosjö kommun tillhör de mindre kommunerna i landet med cirka 10 000 invånare. Den så kallade dagbefolkningen¹ utgör ytterligare någon procent. Den genomsnittliga årliga befolkningstillväxten under perioden 1970–1990 var

---

¹Dagbefolkning definieras som de som vistas inom kommunen under normal arbetstid. Skillnaden mot nattbefolkning är nettopendling (inpendling minus utpendling).

1,2 procent; betydligt över riksgenomsnittet (0,3%), men ingen toppnotering bland jämförbara kommuner i de södra delarna av landet.

Det skall betonas att det inte enbart är Gnosjö kommun som uppvisar en extraordinär entreprenörsanda, även de kringliggande kommunerna uppvisar ett liknande mönster. I Småland kallas området "Västbo" och omfattar även Gislaveds, Vaggeryds och Värnamos kommuner, med en total befolkning av 83 000 (1991). Gnosjö kommun framstår dock som det mest utpräglade exemplet på den anda som den gett sitt namn; jag kommer därför att koncentrera mig helt på denna kommun.

Industriell historia

Den nuvarande industrin i Gnosjö är i hög grad koncentrerad till metallvarutillverkning; främst olika detaljer av bockad plåt och ståltråd. Bygden har en lång tradition inom denna verksamhet. Hur långt tillbaka i tiden denna tradition sträcker sig är ett ämne för historiker, men det är intressant att konstatera att nu pågående arkeologiska undersökningar inom angränsande områden i Halland visar att vattenkraften utnyttjades för järnbearbetning redan på 1000–1100-talet. Om denna tidsbestämning håller streck så är detta det tidigaste kända exemplet på sådan verksamhet i åtminstone Europa. Det är inte omöjligt att denna tradition tidigt spritt sig till angränsande områden. Vad gäller själva Gnosjöområdet vet man att det på 1600-talet fanns ovanligt många smedjor och tråddragerier vid små vattendrag. Någon egentlig statistik finns inte förrän på 1800-talet då ett par hundra tråddragerier och hamrar fanns i området, en koncentration som saknade motsvarighet i andra delar av landet. Det kan också nämnas att amerikautvandringen som var så stor från andra delar av Småland endast i mindre grad berörde Gnosjö.

Att Gnosjöområdet var annorlunda upptäcktes ganska tidigt. En beskrivning av bygden gjordes av F.J.E. Eneström (citerad i Wendeberg 1982). Gnosjöbon beskrivs där som arbetsglad, praktisk, påhittig och samarbetsvillig (dock även som övermodig och med alltför stor självkänsla). Dessutom sägs det vara allmänt känt att Gnosjöbon nästan aldrig gav sig utanför området för att söka tjänst. Det fanns alltid tillräckligt med arbete hemmavid. Ett tidigt exempel på denna framåtanda är att Gnosjö var representerat av tolv företag vid den berömda Stockholmsutställningen 1897. Själva begreppet "gnosjöanda" myntades av redaktör Harry Sjöman på 1920-talet, och har sedan dess symboliserat småföretagsamhet och entreprenörsanda.

Många av dagens Gnosjöföretag har uppkommit som avknoppningar från större företag. Det främsta exemplet är Bårebo Metallvarufabrik, ur vilken ett trettiotal företag bildades fram till 30-talet. Under trettiotalets depressionsår uppstod flera av de nuvarande företagen, då friställda arbetare av nödtvång startade egna företag. Andra världskriget innebar ett uppsving för bygdens industri och möjliggjorde en uthållig överlevnad för flera av dessa "nödstartade" företag. Avknoppningsfilosofin har fortsatt även under efterkrigstiden. Företagsavknoppningar har varken uppmuntrats eller motarbetats av de etablerade företagen. En hederskodex är att en nyföretagare skall utveckla sin egen idé, inte en som hans tidigare arbetsgivare haft (och delat med sig av) men kanske ännu ej haft tid och resurser att pröva. Om denna förutsättning är uppfylld så kan nyföretagaren räkna med (åtminstone passivt) stöd från övriga företagare.

Den nuvarande industristrukturen domineras fortfarande av metallvaruindustrin som sysselsätter 53 procent av arbetskraften inom tillverkningsindustrin. Här återfinns många underleverantörer till bilindustrin. Dock finns även en ganska stor andel inom plastvaruindustrin (18%), samt järn- och stålvarutillverkning (15%).

Antalet företag (aktiebolag) inom kommunen uppgick 1985 till cirka 300. Fram till 1990 ökade dessa till 350 stycken, varav 150 företag kan hänföras till tillverkningsindustrin. Sedan dess har antalet företag varit oförändrat. Småföretagen dominerar; inom tillverkningsindustrin var den genomsnittliga företagsstorleken 14,3 anställda (riksnittet 1990 var 27 anställda). Dessa företag har gett en hög sysselsättning åt kommunens invånare, och 1985 var arbetslösheten 0,6 procent vilket kan jämföras med snittet för riket som uppgick till 2,8 procent. Motsvarande siffror 1990 och 1993 (juni) var för Gnosjö 0,4 procent och 3,6 procent, medan arbetslösheten för hela riket var 1,5 procent respektive 9 procent dessa år.

Småföretagsdominans är således ett karakteristiskt drag liksom den höga nyetableringsfrekvensen. Av tabell 1 framgår att Gnosjö även gått mot strömmen genom att sysselsättningsandelen hållits konstant, och har inom tillverkningsindustrin till och med ökat under slutet av 1980-talet.

I regel är även andra kommuner som kännetecknas av en växande tillverkningsindustri små. Men till skillnad från Gnosjöregionen domineras dessa av ett, eller ett fåtal, storföretag. Det är kombinationen av småföretag och ökningen i industrijobb som gör Gnosjöregionen unik. Den starka småföretagsamheten verkar också ha lett till en mindre offentlig sektor, dvs.

andelen sysselsatta i kommunal regi är förhållandevis låg. Rangordningen av rikets kommuner enligt högst andel sysselsatta inom tillverkningsindustri respektive lägst andel sysselsatta inom offentlig sektor visas i tabell 2.

Tabell 1 Sysselsättningen fördelad på olika näringar i Gnosjö, 1970–1990
Procent

	1970	1975	1980	1985	1990
Jord- och skogsbruk	7,7 (8,4)	5,7 (6,8)	4,9 (5,5)	4,7 (4,8)	2,3 (3,7)
Tillverkningsindustri	65,1 (27,0)	66,1 (25,7)	63,1 (23,7)	58,4 (21,8)	63,6 (20,2)
Offentlig verksamhet	9,8 (20,6)	10,3 (25,5)	14,8 (30,7)	18,3 (32,7)	16,9 (37,2)
Övrig verksamhet	17,4 (44,1)	17,9 (42,4)	17,2 (40,1)	18,6 (40,7)	17,2 (38,9)

Anm.: Siffror inom parentes är riksgenomsnitt.
Källa: Folk- och Bostadsräkningarna, 1965–1990.

Tabell 2 Rangordning av andel sysselsatta i tillverkningsindustri respektive offentlig sektor, kommuner, 1990
Procent

Rang	Kommun	Tillverkningsindustri, högst andel
1	Gnosjö , Jönköpings län	62,1
2	Perstorp, Kristianstads län	58,7
3	Olofström, Blekinge län	58,6
4	Oxelösund, Södermanlands län	52,3
5	Laxå, Örebro län	52,0

Rang	Kommun	Offentlig sektor, lägst andel
1	Gnosjö , Jönköpings län	16,7
2	Perstorp, Kristianstads län	18,9
3	Olofström, Blekinge län	19,9
4	Älmhult, Kronobergs län	20,2
5	Båstad, Kristianstads län	20,6

Källa: Folk- och Bostadsräkningen 1990.

En del av Gnosjömyten är befolkningens "flit". Kan man se spår av detta i statistiken? En indikation på detta ges av andelen arbetsföra personer som har sysselsättning, dvs. förvärvsintensiteten. I tabell 3 visas *förvärvsintensiteten* 1990 för åldersgruppen 20–64 år i Gnosjö respektive hela riket, medan tabell 4 visar rangordningen av rikets kommuner enligt förvärvsintensitet, fördelat på män och kvinnor.

Tabell 3 Förvärvsintensitet i Gnosjö och i riket, åldersgruppen 20–64 år, 1990
Procent

	Totalt	Män	Kvinnor
Gnosjö	90,8	93,0	88,4
Rikssnitt	84,5	86,1	82,8

Källa: Folk- och Bostadsräkningen 1990.

Tabell 4 Rangordning av förvärvsintensitet för män och kvinnor, kommuner, 1990
Procent

Rang	Kommun	Män
1	Gnosjö , Jönköpings län	93,0
2	Tranemo, Älvsborgs län	92,3
3	Habo, Skaraborgs län	92,1
4	Götene, Skaraborgs län	91,8
5	Svedala, Malmöhus län	91,7
6	Tidaholm, Skaraborgs län	91,6
Rang	Kommun	Kvinnor
1	Ekerö, Stockholms län	90,2
2	Salem, Stockholms län	89,2
3	Upplands Väsby, Stockholms län	88,8
4	Vaxholm, Stockholms län	88,7
5	Staffanstorp, Malmöhus län	88,5
6	Gnosjö , Jönköpings län	88,4

Anm.: Förvärvsintensitet definieras som antalet personer i arbetskraften (sysselsatta plus arbetsökande arbetslösa) dividerat med totala antalet personer.

Källa: Folk- och Bostadsräkningen 1990.

Man kan ställa sig frågan om, och i vilken utsträckning, gnosjöandan är ett generationsfenomen. Det är tänkbart att den yngre generationen har en annan inställning till arbete och företagande. För att få en uppfattning om detta har i tabell 5 rikets kommuner rangordnats enligt förvärvsintensitet bland ungdomar (16–19 år).

Tabell 5 Rangordning av förvärvsintensitet för ungdomar 16–19 år, kommuner, 1990
Procent

Rang	Kommun	
1	Norberg, Västmanlands län	57,9
2	Sigtuna, Stockholms län	55,7
3	Gnosjö , Jönköpings län	54,2
4	Borås, Älvsborgs län	54,2
5	Mellerud, Älvsborgs län	54,2

Källa: Folk- och Bostadsräkningen 1990.

En näraliggande fråga är åldersstrukturen i kommunen. Kanske är det främst den gamla stammen av företagare som dominerar? Följande tabell (6) av *ålderssammansättningen* i kommunen visar emellertid att Gnosjö (1990) hade en yngre åldersprofil än riksgenomsnittet.

Tabell 6 Ålderssammansättning; Gnosjö och riket, 1990
Procent

Åldersgrupp	Gnosjö	Riket
0–19	29,9	24,4
20–64	56,3	57,7
65–	13,8	17,9

Källa: Folk- och Bostadsräkningen 1990.

Även om Gnosjö inte är en "sklerotisk" glesbygd så bevisar dessa siffror inte att den yngre generationen har samma entreprenörsanda som den äldre har och har haft. Data beträffande nyföretagarnas ålder har mig veterligt inte insamlats systematiskt, dock har några intervjuundersökningar gjorts. Dessa

indikerar att gnosjöandan faktiskt är livskraftig även i den yngre generationen. Här finns dock ett potentiellt problem som jag återkommer till längre fram.

Den statistik som presenterats ovan visar situationen 1990. En genomgång av folk- och bostadsräkningarna sedan 1965 visar att Gnosjö under hela denna period har behållit sina rangordningar (ungefärligt) beträffande förvärvsintensitet samt andel sysselsatta inom tillverkningsindustri och offentlig sektor. I detta avseende visar ingen annan kommun samma stabilitet över tiden. Detta indikerar att Gnosjöfenomenet, såsom det avspeglar sig i statistiken, är ”still going strong”. Min slutsats är således att det knappast är en myt, eller en historisk tillfällighet.

Vetenskapliga studier och förklaringar

Externa studier

Företagandet inom Gnosjöregionen har varit föremål för ett flertal vetenskapliga studier, de flesta utförda av forskare med regional anknytning, till exempel vid högskolorna i Jönköping och Växjö. Så sent som 1992 publicerade Arbetsmarknadsdepartementet ett par expertrapporter där ”fenomenet” gavs en allsidig genomlysning (Karlsson, Larsson & Wiklund 1992 samt Johannisson & Bång 1992). Dessa studier gällde dels de existerande företagens struktur och utveckling (1980–88), dels nyföretagandets bestämningsfaktorer inom ett urval regioner (inkl. Gnosjöregionen).

De viktigaste resultaten av den första kategorin Gnosjöstudier (Karlsson, Larsson & Wiklund) kan sammanfattas som följer:

- Den formella utbildningsnivån inom företagen är låg.
- Tillverkningsindustrin i Gnosjö domineras av så kallad arbetsintensiv industri (63,3% år 1988). FoU-intensiv industri var blygsamt förekommande.
- Företagen är företrädesvis engagerade i priskonkurrens i stället för att konkurrera med hög produktkvalitet.
- Lönenivån 1988 understeg rikssnittet inom hela industrin i Gnosjö, men översteg det inom delmängden arbetsintensiv industri. Löneutvecklingen 1980–88 var snabbare inom arbetsintensiv industri i Gnosjö än för samma industri i hela landet.
- Inom den arbetsintensiva industrin har Gnosjöföretagen hävdats sig väl när det gäller introduktion av ny teknik och produktivitetshöjning. Det

motsatta är dock fallet för den kunskapsintensiva delen av industrin där Gnosjöföretagen tappat mark.

Slutsatserna av dessa studier var att man i Gnosjöregionen som helhet varit framgångsrik inom områden som krävt relativt lite av avancerade kunskaper. Detta är i sig en styrka, men i studien varnas för att den relativt låga kunskapsnivån kan utgöra ett ökande hot i framtiden. Låglönekonkurrensen från östeuropeiska länder kan bli så stark att företag med den produktprofil som Gnosjöföretagen representerar, inte kan kompensera detta med andra fördelar (såsom högre kvalitet och leveranssäkerhet). I ett sådant läge måste även Gnosjöföretagen ändra sin inriktning mot produkter med högt kunskapsinnehåll, och engagera sig i kvalitetskonkurrens snarare än att konkurrera med priset. Detta kräver dock förmodligen en höjning av den genomsnittliga (formella) utbildningsnivån, till exempel genom att en större andel högutbildade tjänstemän anställs.

I den andra kategorin studier analyserar Johannisson & Bång (1992) skillnader i nyföretagandet i olika regioner, däribland "Västbo-regionen" (data på kommunnivå var inte tillgängliga). De formulerar ett antal modeller, eller förklaringsansatser, och söker hitta den "bästa" modellen, dvs. den med högst statistiskt förklaringsvärde. Resultaten gav vid handen att närhet till en stor marknad (mätt som befolkningstäthet) var den främsta enskilda förklaringsvariabeln. Detta förklarar storstadsområdenas dominans under undersökningsperioden (80-talet) vad beträffar nyetableringar. Inom regioner utanför storstadsområden har utbildningsnivån en signifikant betydelse.

Gnosjöområdet har haft en mycket hög nyetableringsfrekvens, men faller ändå utanför den förklaringsram som skissats i dessa studier. Den gängse förklaringen till Gnosjöfenomenet är i stället det starka "nätverk" som där skapats genom den långa tradition som beskrivits ovan. Detta nätverk tar sig uttryck i ovanligt många sociala kontaktpunkter mellan företagarna i området. Den starka frireligiösa verksamheten, och annan föreningsverksamhet, nämns ofta. I Gnosjö har även förekommit samarbete av mer explicit typ, till exempel företagsmässor, sedan början av 60-talet. Dessa faktorer, vilka förekommer i varierande grad i alla kommuner, är särskilt betonade i Gnosjö, och har sannolikt hjälpt till att skapa ett effektivt informationsutbyte mellan företagarna. Viljan att upprätthålla sin bygds positiva rykte ("andan") har kanske även bidragit till en generösare attityd när det gäller att dela med sig av nya affärskontakter.

Egen studie

Eftersom de ovan beskrivna studierna är av relativt färskt datum och ger en ganska bred bild av situationen i Gnosjö, har jag valt att koncentrera min studie på de senaste årens utveckling (1990–92) inom kommunen. Jag har också undersökt om finansiella faktorer kan förklara det faktum att inga storföretag byggts upp i Gnosjö.

Av beskrivningen ovan framgår att den sociala sammanhållningen, nätverket, är stark i Gnosjö. Hur långt sträcker sig detta? Har till exempel de anställda accepterat relativa lönesänkningar under sämre tider (t.ex. under perioden 1990–1992)? Kan de anställda i gengäld räkna med en lägre sannolikhet att mista sina arbeten? För att testa denna hypotes drogs obundna slumpmässiga urval ur två populationer: 1) samtliga tillverkningsindustri-företag i Gnosjö, samt 2) tillverkningsindustrieföretag i tio kommuner med liknande karakteristika som Gnosjö, vad gäller befolkningens mängd och -täthet, samt närhet till storstadsområde och utlandsmarknader (dvs. Götaland och södra Svealand).

Jag börjar med att i tabell 7 presentera utvecklingen av förädlingsvärdet hos urvalsföretagen.

Tabell 7 Förändring av förädlingsvärdet, 1982–1992
Procent

År	Gnosjö	Kontrollgrupp
82–90	+43,4	+30,3
90–91	–16,0	–4,4
91–92	–7,5	–8,2

Anm.: Förädlingsvärde definieras som försäljningsintäkter minus kostnader för insatsvaror.

Källa: PRVs bolagsregister samt egna beräkningar.

Som framgår av denna tabell var 1982–1990 en stark expansionsperiod för de studerade företagen, medan 1990–1992 medförde en kraftig nedgång. Mönstret var detsamma för båda urvalsgrupperna (liksom för landet i sin helhet). Gnosjögruppen uppvisar en högre variation, vilket kan förklaras med en högre branschkoncentration (åtminstone på 2-siffrig SNI-kodsnivå), än i kontrollgruppen. Hur sysselsättningen varierade i företagen under samma period framgår av tabell 8, medan utvecklingen av arbetsproduktiviteten för de undersökta åren framgår av tabell 9.

Tabell 8 Sysselsättningsförändring, 1982–1992
Procent

År	Gnosjö	Kontrollgrupp
82–90	+7,5	+19,5
90–91	–5,0	–0,4
91–92	–1,5	–7,5

Källa: PRVs bolagsregister samt egna beräkningar.

Tabell 9 Arbetsproduktivitet, 1982–1992

År	Riket	Gnosjö	Kontrollgrupp
1982	145,0	106,9 (73,7%)	101,2 (70,0%)
1990	310,0	240,6 (77,6%)	192,1 (62,0%)
1991	331,9	247,7 (74,6%)	214,4 (64,6%)
1992	n.a.	229,4	192,9

Anm.: Arbetsproduktivitet definieras som förädlingsvärde per anställd. Tusentals kronor i löpande penningvärde. Siffror inom parentes visar arbetsproduktivitetens nivå relativt till rikssnittet för storleksgruppen 0–49 antällda.

Källa: SCBs företagsregister, PRVs bolagsregister samt egna beräkningar.

Om sysselsättningsförändringen jämförs med förändringen av förädlingsvärdet, så finner man att Gnosjöföretagen ökade sin personal i långsammare takt än kontrollgruppen; för varje procentenhets ökning av förädlingsvärdet ökades sysselsättningen med cirka 0,2 procentenheter, mot cirka 0,6 för kontrollgruppen. Under konjunktur nedgången var motsvarande tal cirka –0,2 respektive –0,4.

Av tabellen över arbetsproduktivitet finner vi att Gnosjöföretagen ligger väsentligt under rikssnittet, men detta förklaras i Karlsson och Larssons studie (Karlsson et al. 1992) med den höga andelen arbetsintensiv industri i Gnosjö. Kontrollgruppen har en liknande industristruktur som Gnosjö, men har en relativt sämre position än Gnosjöföretagen.

Beträffande löneutvecklingen visas i tabell 10 att Gnosjöföretagen haft en bättre löneutveckling än motsvarande företag i kontrollgruppen och att man de senaste åren hävdar sig relativt väl även i förhållande till rikssnittet. Däremot har Gnosjöföretagen haft en lägre arbetsandel (eller omvänt en

högre bruttovinstandel) än både rikssnitten och kontrollgruppen, vilket framgår av tabell 11.

Tabell 10 Lön per anställd

År	Riket	Gnosjö	Kontrollgrupp
1982	77,9	68,1 (87,5%)	72,7 (93,4%)
1990	164,1	157,6 (96,0%)	139,4 (84,9%)
1991	177,3	159,1 (89,7%)	153,2 (86,7%)
1992	n.a.	163,3	163,6

Anm.: Lön per anställd exklusive sociala avgifter. Tusentals kronor i löpande penningvärde. Siffror inom parentes visar lönenivån relativt till rikssnittet för storleksgruppen 0–49 antällda. *Källa:* SCBs företagsregister, PRVs bolagsregister samt egna beräkningar.

Tabell 11 Arbetsandel
Procent

År	Riket	Gnosjö	Kontrollgrupp
1982	75,8	67,3	76,1
1990	74,3	68,8	78,8
1991	79,3	70,6	79,9
1992	n.a.	75,1	89,7

Anm.: Arbetsandel definieras som totala lönekostnader dividerat med förädlingsvärdet. *Källa:* SCBs företagsregister, PRVs bolagsregister samt egna beräkningar.

De statistiska resultaten stöder hypotesen att lönerna var mer flexibla i Gnosjöföretagen än på andra håll, men att anställningarna å andra sidan var något tryggare. I genomsnitt har lönerna varit i paritet med liknande företag i övriga landet. Eftersom företagen i Gnosjö uppvisar en högre arbetsproduktivitet så har företagens bruttovinstandel varit större. Det är möjligt att man här kan spåra effekten av gnosjöandan i form av en lönsamhet över snittet, som inte kan förklaras med onormalt låga löner.

Företagens finansiella beteende undersöktes också. Här framkom inga anmärkningsvärda skillnader i beteende mellan Gnosjöföretagen och kontrollgruppen. De förstnämnda hade en högre soliditet mot slutet av perioden, vilket dock i första hand speglade en högre lönsamhet under de närmast föregående åren. Företagen i båda grupperna uppvisar en hög korrelation mellan

internt genererat "cashflow" och investeringar, och avviker inte från rikssnittet i detta avseende. Andelen banklån av totala skulder är också det likartat mellan grupperna. Vid sidan av egna vinstmedel är banklån den viktigaste enskilda finansieringskällan.

Frågan om riskkapitalförsörjning till små och medelstora företag har varit aktuell en längre tid. I Gnosjö har två investmentbolag varit verksamma: *Finnveden Invest* och *Gnosjöbörsen*. Av dessa två har det senare en närmare lokal anknytning, och har hittills varit det mest framgångsrika bolaget. Betydelsen av denna typ av riskkapitalbolag i en miljö av Gnosjöns typ är, mig veterligt, inte vetenskapligt studerad. Det finns sannolikt ett motstånd bland många småföretagare mot att avstå hela (eller en del av) kontrollen över sina bolag. Få Gnosjöföretag har vuxit från små till medelstora företag eller till storföretag.

Slutsats

Den så kallade gnosjöandan verkar fortfarande vara livskraftig. Den avspeglar sig i att nyetableringstakten, den industriella tillväxten och förvärvsfrekvensen ligger långt över riksgenomsnittet samt i en låg arbetslöshet. Denna entreprenörsanda verkar också vara inympad i den yngre generationen vilket bör garantera en fortsättning av gnosjöandan.

Det finns dock ett problem. Företagen i Gnosjö är arbetskraftsintensiva och i hög utsträckning utsatta för stark priskonkurrens (snarare än kvalitetskonkurrens). Därmed är företagen också sårbara för den ökande konkurrensen från låglöneländer. Min studie visar att Gnosjöföretagen har en extra marginal jämfört med liknande företag i övriga delar av landet. De bör därför kunna överleva längre under en intensiv sådan konkurrens än andra företag i samma branscher. Den långsiktiga överlevnaden för dessa företag kan ändå vara i fara.

För att motverka en sådan utveckling behöver kunskapsintensiteten ökas. I detta sammanhang är den höga förvärvsintensiteten bland ungdomar ett problem, eftersom de skulle behöva kombinera en "nedärvd" företagsamhet med högre utbildning. Med en sådan akademisering av produktionen kan dock det nätverk som fungerat så bra för Gnosjöföretagen komma att brytas upp, eller fungera sämre i den annorlunda företagsstruktur som skulle växa fram.

Slutsatsen är alltså att gnosjöandan i sig är positiv (de starka sociala nätverken), men att det inte är en garanti för framtida framgångar. Vad gäller offentliga industripolitiska åtgärder så är det förmodligen omöjligt att "skapa" en dylik anda, det är också knappast "önskvärt" om det skulle innebära en ökning av arbetsintensiv småföretagsindustri. Satsningar på högteknologiska forskarbyar och riskkapitalbolag specialinriktade på högteknologi samt högre utbildning är förmodligen en bättre strategi för framtiden.

Finansiella hinder är förmodligen inte heller den viktigaste förklaringen till att så få Gnosjöföretag vuxit sig riktigt stora (eller ens medelstora). Ej heller kan man hänvisa till skatteproblem. Skattesystemet ger egenföretagaren incitament att sälja företaget, eller rättare sagt affärsidén, till ett stort företag. Detta har sällan hänt i Gnosjö. Inför hotet av uppköp från "outsiders" har man i stället gått samman i ett investmentbolag (Gnosjöbörsen). Viljan att behålla kontrollen är nyckeln, antingen personligen eller inom "nätverket".

Referenser

- Braunerhjelm, P., 1991, *Svenska underleverantörer och småföretag i det nya Europa: Struktur, kompetens och internationalisering*, Forskningsrapport nr 38, IUI, Stockholm.
- Braunerhjelm, P., 1993, Nyetablering och småföretagande i svensk industri; i Andersson, T. m.fl., *Den långa vägen*, IUI, Stockholm.
- Dahmén, E., 1950, *Svensk industriell företagarverksamhet (1919–1939)*, IUI, Stockholm.
- Du Rietz, G., 1975, *Etablering, nedläggning och industriell tillväxt i Sverige, 1959–1970*, IUI, Stockholm.
- Du Rietz, G., 1980, *Företagsetableringen i Sverige under efterkrigstiden*, IUI, Stockholm.
- Eliasson, G., 1991, Deregulation, Innovative Entry and Structural Diversity as a Source of Stable and Rapid Economic Growth, *Journal of Evolutionary Economics*, Vol. 1, s. 49–63.
- Fölster, S., 1992, *Startkapital: Förslag till stimulans av riskkapitalförsörjningen i teknikintensiva projekt*, IUI Working Paper nr 331.
- Fölster, S. & Nyberg, S., 1993, *Entry and the Choice between Greenfield or Takeover: The Neglected Technological Determinants*, IUI Working Paper No. 398.
- Gnosjö Industriförening, 1991, *Made in Gnosjö*.
- Johannisson, B. & Bång, H., 1992, *Nyföretagandet och regioner*, Ds 1992:79, Arbetsmarknadsdepartementet, Allmänna Förlaget, Stockholm.
- Karlsson, C., Larsson, J. & Wiklund, J., 1992, *Gnosjöfenomenet*, Ds 1992:91, Arbetsmarknadsdepartementet, Allmänna Förlaget, Stockholm.
- Meyerson, P.-M., 1994, Företagsamhetens ekonomiska teori och politiska villkor — en explorativ betraktelse, *Ekonomisk Debatt*, årg. 22, nr 2, s. 149–158.
- Wendeberg B., 1982, *Gnosjöandan — myt eller verklighet?*, U.B. Wendeberg Förlag HB, Värnamo.